

Prof. Dr. Ömer ÖZÜTEMİZ ile Söyleşi

Prof. Dr. Ali ÖZDEN

■ İlk ve orta eğitiminizi nerede gördünüz? Çocukluk döneminizden kısaca söz eder misiniz?

İlkokulu babamın memuriyeti nedeni ile 4 ayrı devlet okulunda ve 3 ayrı şehirde okudum. Öğretmenlerimin hepsi de çok iyiydi, yaklaşık 40-45 kişilik sınıflarda okuduk. Her ulusal bayramda okulda hemen herkes bir rol üstlenirdi, ben de daha çok şiir okuma, tiyatro gibi faaliyetlerde yer alırdım. Öğretmenler o zamanlar kendimizin şiir yazmasını özendirirdi, keşke saklasaydım, bayağı çok yazmışımdır. Ana caddelerde bile top oynadığımız, trafiksiz ve AVM'siz mutlu yıllar aklımda kalan... Orta ve lise eğitimimi 3 ayrı ilde ve 3 ayrı okulda okudum. Yine hepsi devlet okulu idi. Son bir yılı Ankara Atatürk Erkek Lisesi'nde okudum ve bu benim hayatımı değiştirdi. Çünkü son derece idealist ve iyi hocalarımız vardı ve sınıfımız çok rekabetçiydi. Fen şubesinde olmama rağmen müzik hocamız bizi sık sık senfoni orkestrasına götürürdü... Ne saçmalık filan diyerek her türlü muzırlığı yapmamıza rağmen hoca bundan vaz geçmedi, kim bilir ne "yaramazlar" görmüştü. Şimdi bakıyorum ve ne iyi etmiş diyorum, çok şey katmış hepsi hayatımıza... Bizim 45 kişilik sınıfımızdan; 9 kişi tıp fakültesi, 8-10 kişi de ODTÜ'ye girdi, Atatürk lisesi muazzam bir anıttır benim için... Tek eksiklik yabancı dil öğretimimiz idi...

■ Tıp eğitiminizi nerede aldınız, geçmişe baktığımız zaman tıp eğitiminde gördüğünüz aksaklıkların bugün de devam ettiğini görüyor musunuz?

1973-79 yılları arasında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde okudum. O zaman ve bugünün şartları çok farklı, teknik

ve laboratuvar çok değişti. Kıyaslama yaparken oksimorono yol açmamak lazım. Her şey kendi zamanı ve yerinde değerlendirilmeli. Çok iyi eğitim aldığımı düşünüyorum, çünkü hocalar gerçekten çok iyi idi, büyük kısmı rol model insanlardı.

Bakın ben daha sonra iç hastalıklarında ihtisas yaparken hiç zorlanmadım, çünkü farmakoloji, patoloji ve biyokimyayı hep fakülteden çok net biliyordum, hatırlıyordum. Devam mecburiyetimiz vardı, sınavlar çok ciddi idi ve okuldan atılma vardı. Bunlar öğrenciyi ister istemez motive eder. Geçenlerde merak edip bir toplantıda Tıp Dekanlar Konsey Başkanı bir sayın dekanımıza sordum; "Son 10 yılda sağlık nedenleri dışında Tıp fakültesinden atılan öğrenci var mı?" diye... Cevap; "yok" denildi ve "bizim amacımız adam atmak değil hepsini adam etmek" denildi... Demek ki LYS çok başarılı, her test çözen tıp doktoru oluyor, hatta dekan oluyor.

Kitap çok azdı, fotokopi yoktu. O nedenle derslere tam girer ve not alırdık, belki de bu yüzden iyi yetiştik. Sözlü sınavlar çok ciddi idi ve sınavda da öğrenim devam ederdi. Yabancı dil sorunu ile çok ilgilenilmediğini düşünüyorum. Sorunuz çok uzun cevapları hak ediyor, başka bir röportajda ayrıntılı bir karşılaştırmayı yapmak isterim.

■ **Dünya genelinde yapılan tarafsız değerlendirmelerde temel tıp eğitiminde ve üniversite eğitimde nerdeyse sondan birinciyiz, neden son 70 yılda karınca boyu kadar yol alınmadı, hatta geriye gidildi?**

Sondan birinciliği bilmiyorum, eğer öyleyse çok acı... Sorunuz çok kapsamlı ve ciltler dolusu kitap yazılır, yazılmıştır da... Komik olanı son 30 yıldan fazlasında YÖK iş başındadır. Bu sorunun muhatabı bizzat YÖK'tür. İlk YÖK başkanı sistemi kurarken bu kadar fiyasko olacağını herhalde tahmin etmiyordu. Siyasi iktidarlar; sorunsuz, iyi çocuklar ve lise gibi idare ettikleri bir üniversite istediler hep... Gerçekten düşünen ve üreten bir üniversitemiz benim yaşadığım şu zamana kadar hiç olmadı ülkemizde... Çünkü buna izin verilmedi, ülkenin bilim iklimi de bu iznin sınırlarını zorlayacak hamlelerin yapılmasını engelledi, zaman zaman sağanak yağmur gibi altın kuşaklar geldi ise de, kalıcı olmadılar. Siyasiler imam hatip liseleri açarak iklimi kendi hasatları için uygun buldular, göz bebeğimiz fen liselerini kendi altın kuşaklarını yetiştirmek için deforme ettiler... Arada gelip giden askerler de en önemli ha-

sarı yetişmiş hocalar üzerinden verdiler. İnsanları kaçırtdılar, küstürdüler, üniversite yerine Harp Okulu benzeri yapı arzuladılar... Başardılar da... Son 15 yıldır falan harp akademilerini üniversite yapmaya çalışıp, cübbeli filan tören yapıyorlar, Amerikan West Point özentisi oldu askeriyemiz... Ama onların hocaları Harvard doktoralı adamlar, bizimkiler bir alem...

Üniversitenin çok iyi olması için, evrensel değerler üretebilmesi için ülkenin bu genel ikliminin çok ılıman ve özgür olması gerekiyor. Bir diğer önemli husus lise öğretimi yeterli olmadan üniversite hayal olur. Üniversite ve teknik yüksekokul çok farklı şeylerdir ve bunun ayrıntısına girmek istemiyorum. Ben bugün 60.000 öğrencisi olan bir Üniversitede çalışıyorum. Herkes üniversiteli yani... Ama gerçek böyle mi? Hem üniversiteye adam yığıyorsun hem de ben doktora iğne bile yaptırmam diyorsun. Bir üniversitemizin rektör yardımcısı daha geçen gün televizyonda açık açık söyledi "Türkiye'de problemler okumuş adamlardan ortaya çıkıyor, ben ülkenin geleceğini okumamışlarda görüyorum." dedi. Durumumuz budur, sorunuzun kısa cevabı bu sözlerde özetlenmiştir...

Prof. Dr. Sedat BOYACIOĞLU arşivinden...

■ Tıp fakültelerinde neden araştırma yapılamıyor?

Bu ve bundan sonraki iki sorunuz iç içe ve hepsi aynı “sorun-salın” parçalarını oluşturuyor. Soruş tarzınızdan cevaplarınız olduğunu anlıyorum. Biraz önce dediğim gibi bu konuda ciltlerle yanıt verildi ve muhatabı YÖK’tür! Onun için burada çok kısa potpuri tarzında yanıtlar vereceğim. İronik olarak tıp fakültelerimizde “Tıp Eğitimi” Ana Bilim Dalları kuruldu ve çalışıyorlar, bir sürü de akademisyen üretildi bu alanda... Sorunuzla ilgili bir araştırma yaptılar da benim mi haberim yok?

Yapılmıyor, çünkü özellikle son 30 yıldır (son 10 yılda neredeyse hepten) tıp fakültelerinden beklenen şey; bol ve vasıfsız hekim yetiştirilmesi, bunların hemen süratle sahaya sürülmesi, çok sayıda hastaya sevk zinciri vs olmaksızın bakılması ve yandaş olunması... Bunlar ödüllendirildi, karşı çıkmayı düşünmek bile cezalandırıldı. Bu cezalar maddi ve manevi olarak kesildi her zaman. Ana amaç bu olunca niye araştırma yapılsın? Hakkını yemeyelim, klinik araştırmalar yapıldı, nasıl mı? Çok uluslu şirketlerin birçok çalışması ülkemizden gruplarca desteklendi, desteklenmeye devam ediliyor da. Alan memnun satan memnun. Kongrede görüyorsunuz, NEJM’de yazım çıktı diye kasılıyor hocalar. . .

İş tamamen hasta bakma performans durumuna indirgenince ve bunun yolu da “pratik” yapmaktan geçince, araştırma yerine pratik yapma ön plana geçti vesselam... Herkesin çocuğu var, okul taksitleri var, yazlık hayalleri, araba filan derken tıp “ulema” sınıfı pusulasını kaybetti. Esasında pratik rota da zor ve uzun. İnsanlar fizik ve mental olarak “yorulma-ya” başladılar. Mesai dışında bir şeyler yapabilenler de madde yorgunluğuna itildiler. Tıp dışındaki branşlar ve sosyal bilim branşları daha az etkilendi bu durumdan. Fen bilimlerindekiler hatta biraz kollandı, devletçe “fonlandı” ama onlar da siyasi olduğu için az yetenekliler çok nemalandılar, pek atılım olmadı.

Tek sevindirici gelişme bence özel sektördeki birkaç rekabetçi biyoteknolojik araştırma yapabilen özel sektör firmalarının doğmasıdır. Bunlardan ve Koç üniversitesi gibi özel üniversitelerden ileride bir Yale Tıp fakültesi çıkar mı bilemiyorum, ama benim ömrüm vefa etmez. . .

■ Akademik ünvan elde etmek için yapılan klinik araştırmalar neden bu ünvan elde edildikten sonra yapılmıyor? Batıdaki örneklerine baktığımızda neden bu durum sadece bizde oluşuyor?

Bir önceki soruda buna değindim. 12 sene temel eğitim, 6 yıl fakülte, 4-5 yıl ihtisas, 1,5 yıl askerlik, 2-3 yıl mecburi hizmet 3 yıl yan dal derken, adam 35-40 yaşında tam uzman oluyor, sonra 2-3 yıl yardımcı doçent filan olunca... Hele “küçük” bir üniversitede artık büyük işler yapmak yerine ya büyük üniversiteye kapak atmak ya da özel sektöre geçmek arz-talep ilişkisi işliyor... Çok net böyle... “Büyük” üniversitede ise zaten “rol model adam” kalmamış, maddi sorunlar ve entrikalı bir ortam... Tabii ki istisnalar var, kimse alınmasın.

■ Batıda tıp fakültelerinde pozisyon elde eden insanların çoğu master-doktora yaparken neden bizde bu kapı açılmıyor? Türkiye klinik bilimlerde uzmanlığın yanı sıra master-doktora yapma fırsatı yaratmak için nasıl bir yöntem ya da sistem ortaya koymalıdır?

Dediğim gibi bu konuda maddi ve manevi motivasyon gerekir. Doktora en az 3 yıl istiyor. Her gün zaman alıyor. Sonrasında ne ödül alacaksın belli değil. Ancak aileden çok zengin, sabırlı, idealist tiplerin yapabileceği bir şey artık tıp fakülteleri için... Bizim klinikten bir arkadaş, bizim özendirmemizle bu işe başladı, ne zorlukla devam ettiğini yakından biliyorum. Maddi bir getirisi olursa kısmen talep olur... Ama o zaman da hemen deforme etmeye başlar mıyız? Bilemiyorum. . .

■ **Son 70 yıllık çalışmalarda, aynı yanlışların tekrarlanması sebebiyle aynı sonuç çıktığı için araba patinaj yapıyor. Bu bataklıktan nasıl çıkacağız?**

Araba patinaj da yapar, arıza da. Bunu araba almaya karar verdiğinizde düşünüp taşınacaksınız. Batı araba kullanmaya da, patinaj yapmaya da 1.200'lü yıllarda başladı. Şimdilerde uzay mekiği yapıyor, düşürüyor, yine yapabiliyor. Endülüs aydınlanması ardından, İslam dünyası inatla patinaj yapıyor, Uluğ beyden sonra, yeni Türkler taklitçi bile olamadan, lüks arabaya binip kağıt şoföründen daha bilgisizce davranıyorlar. Büyük bir adam, M. K. Atatürk, araba kullanmayı öğretir gibi oldu, ama maalesef vites kutusu arızası oldu, geri vites geçtik. Maddenin tabiatında bu da var, elbet düzelecektir.

■ **Uzun yıllar Türk Gastroenteroloji Derneği'nde görev yaptınız, Derneği uluslararası kuruluşlarda temsil ettiniz. Türkiye'deki akademik sistemin ana yanlışları nedir?**

Cevap 5-6-7. maddelerde satır aralarında mevcut. Lisede iyi yetişmiş, 30-35 yaşını geçmeden akademik hayata atılmış, yabancı dil bilen, doktoralı akademisyen yetiştirmek gerekir. Gerek koşul maddi sorun olmaması, yeter koşul idealizmdir.

■ **Basit bir insan gücü gereksinimi değerlendirmesiyle ülkemizde gastroenterolog açığı 10.000, ama açığı kapatmak için değil daha da açmak için çalışıyorlar. Dünyada ortalama yaşam süresinin artması nedeniyle gastrointestinal, malign ve benign hastalıklar da artış kaçınılmaz şekilde artmaktadır. Bu durum gastroenterolog ihtiyacını arttırırken sessiz kalmak insanlık suçudur. Bu sorunu kim ele almalı TGD mi, üniversiteler mi yoksa hükümet mi?**

Cevabınız sorunuzun içinde herhalde? 10.000 açığı bilemiyorum. İdeali her 100.000. kişiye bir gastroenterolog olması Avrupa Birliği standartı sayılır. BEN TGD BAŞKANI OLDUĞUM ZAMAN, İLK RANDEVUMU O ZAMANIN YÖK BAŞKANI OLAN

Y. ZİYA HOCA'DAN BÜYÜK ÇABALARLA 6 AYDA ALABİLDİM. VE SİZİN BU SORUNUZU "TÜRK İNSANININ İNANILMAZ İHMAL EDİLMİŞ SAĞLIK SORUNU" olarak kendisine dosya vermek sureti ile arz ettim. Ve artan gastroenterolog ihtiyacımızı belirttim. Her kongrede, her platformda çıkıp gastroenterolog gereksiniminin en önemli sorunumuz olduğunu belirtmişimdir. İnanın meslektaşlarımız ve hocalarımız bu soruna karşı "şerbetlidirler"... Büyük kısmı bunu bir şekilde görmezden geliyorlar ve yeterince önemsemiyorlar. TGD'nin şimdiki yönetiminin de en önemli birinci sorunu da budur. Kim çözer? Sağlık Bakanlığı ve YÖK bastırır Maliye çözer! YÖK'te tartışmaya Ana Bilim Dalı olunması da bence açılmalıdır.

■ **TGD'de başkan-yönetim kurulu üyesi olarak çalıştığınız dönemlerde yapmak isteyip de yapamadığınız neler oldu? Yönetimde bulunduğunuz sürede hangi hataları yaptınız, yeni yönetime aynı hataları yapmamları için önerileriniz var mı?**

Bu konuda ileride belki anılarımı yazarım, o zaman ayrıntılı olur. Ana başlıkları olarak TGD başkanı olarak maddi olanaklarımızı 4 yıl boyunca büyük oranda devraldığımız binanın bitirilmesi işinde kullandık, bu bize zaman kaybettirdi, burs vs için yeterli kaynak yaratamadık. Özlük işlerimizle ilgili olarak yeterince proaktif davrandık, davalar açtık savunduk... Birleştirici olmaya

çalıştık. Kimseyi ötekileştirmedik. TJG amiral gemimiz dedik gözümüz gibi baktık. Kongrelerde bilimsel liyakata önem verdik. Zamanla umarım daha iyi tahlil ediliriz...

■ **Bilim dünyası neden bilimden yana tavır koymuyor?**

Özgürlüğün olmadığı yerden önce bilim göç eder. Ve harekete geçmiş cehalet en büyük felakettir. Ülkemizde akademisyen imza atarken hapsi boylayabiliyor. Eskiden geleneksel olarak hekimler toplumsal olaylarda daha proaktifler, ama günümüzün maddi koşulları onları da bireyselliğe itiyor. Bilim üretmekten ziyade bilim kullanmak daha kolay, tehlikesiz ve maddi getirisi çok.

Maalesef Dünya'da da giderek "dogmacı" bir grup bilimciler türemeye başladı, bunlar Ortodoks Hristiyan pozitif bilimciler güya.. Evrime karşı çıkıp, akıllı tasarım filan derken, büyük iklim felaketini göremiyorlar. G.W. Bush gibi destekçileri de var.

■ **Üniversitelerimizin sessizliği ve bilimden yana suskunlukları yetkinliklerinin zayıflığından mı yoksa üniversiter yaşamı özümseyemediklerinden mi kaynaklanmaktadır?**

Korkudan.

Kaybedecekleri "zincirlerinden" başkaca "çok şey" olduğundan. Gelenekten.

Zaten toplumla bütünleşmediklerinden...

Yetiştirdikleri öğrencilerin suskunluğundan, pardon yetiştiremedikleri...

■ **Üniversitelerin saygınlığının azalmasında, itilip kakılmasında üniversitelerin hatası yok mu?**

Niye ODTÜ hala daha her şeye rağmen saygın bir kurum?! Bence cevap burada.. Hiç birisi en az ODTÜ kadar olmadı. Hiç birinde Sapienza üniversitesindeki gibi Papayı bile kovacak fizikçiler yetişmedi...

■ **Halk neden doktoruna ve üniversitelere sahip çıkmıyor? Sorunun kaynağı nedir?**

Halk güçlüyü sever, iktidarı sever. Doktor ve üniversite zorba değildir, mülayimdir. Halk evladını okula gönderir, ama evladını "tekil" olarak sever, okulu umursamaz. Kendisi de itilip kakıldığı için okulla bütünleşmez, evladını kollar, bu O'na yeter. Okul mezunu bile dönüp bir gün okuluna sahip çıkmaz. Çünkü aidiyet kazanamamıştır, bana ne MADDİ faydası var bu işlerin der. Ben öbür dünyayı garanti edeyim, camii yaptırayım der. Ama Gezi olaylarında ilk kez halk evladına sahip çıktı, iki kuşak üç kuşak bir arada direndiler. Bu çok umut vericiydi. Ama, bilirsiniz güç oyunu bozar. Nitekim bozdu da.

■ **Ülkemizde eğitim sisteminde hastalık var mı? Varsa reçete neleri içermeli?**

Yahu 2 saattir anlatıyoruz ya...

■ **Üniversitelerimizde akademik kadroların %5'inin yabancı hocalara ayrılması konusundaki düşünceniz?**

Olumlu bakarım. Hatta yurt içi değişimlerle başlanmalı derim.

■ **Bilimde ileri gitmiş öncülük yapan ülkelerde donanımlı insan gücü yetiştirmek için Türk Üniversitesi açılmasına yaklaşımınız nedir?**

Yurt dışında, örneğin ABD'de bir Türk üniversitesi fikri? Orijinal bir fikir! Yanlış yatırım olur diye düşünüyorum.

Ütopik bir fikir. Ne yani, Amerika'da "Türk Harvard" mı kuracaksınız? Bu Jön Türk kolaycılığıdır, dışarda gazete basıp ülkede devrim mi olacaktı? Mecburen sürgünde vatanlarını sevmeye bir şeyler yapmaya çalıştılar. Olamadı.

Bence Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gibi "sizi kıvılcım gibi yolluyorum, kor ateşi gibi döneceksiniz" diyerek evlatlarını dışarıya yollayan, hakkaniyet sahibi, adaletli, ileri görüşlü, idealist yöneticilere gereksinim var. Şimdiki gibi cemaat vs bağlantılar ile yurt dışına yollanan torpilli, binlerce dolar paraları cebine koyup cumhuriyeti ile problemleri turistik bursiyerlere, ataşelere değil... Bakın son 10 yıldır Azerbaycan eksikliklerine rağmen bunu başarıyor... Çin ne yapıyor? Tersine beyin gücünü uyguluyor, ABD'den çok sayıda doktoralı Çinliyi geri alıyor. Sonuç ortada, muazzam Çin bilim ve teknolojisi ABD'yi bile zorluyor!

■ **Ülkemiz insanına, gençlerimize gelecek için tavsiyelerinizi paylaşmanızı rica ediyoruz?**

Sağlığınıza dikkat edin, sigara içmeyin. Ailenize ve büyüklerinize düşkün olun. Bir müzik aleti çalın, sanat-sporla ilgilenin. İllaki İngilizce öğrenin. Ülkenizi sevmek zaten içinizde sizin! Kimseyi ötekileştirmeyin!